

ÇEVRESEL SORUNLARA DUYARLILIĞIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM DAVRANIŞINA ETKİSİ

EFFECT OF SENSITIVITY TO ENVIRONMENTAL PROBLEMS ON SUSTAINABLE CONSUMPTION BEHAVIOR

Ali TATAR¹

ÖZET

Bu çalışmada, KKTC'deki tüketicilerin çevre sorunlarına olan duyarlılıklarının sürdürülebilir tüketim davranışlarına olan etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda tüketicilerin çevresel sorunlara olan duyarlılıkları ölçülerek, bu duyarlılığın tüketim davranışları ile bir korelasyon gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu bağlamda 350 kişilik örneklem grubundan toplanan veri seti analize tabi tutulmuştur. Grup farklılıklarını test etmek amacıyla parametrik olmayan testler kullanılmıştır. İki gruba sahip değişkenler için "Mann Whitney U", ikiden fazla gruba sahip değişkenler için ise "Kruskal Wallis H" istatistiksel analiz yöntemleri, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için "Spearman Korelasyon Analizi" uygulanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veri setinin analizi neticesinde; çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışları değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu, değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif ve kuvvetli düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, çevre sorunlarına karşı duyarlılık skoru arttıkça sürdürülebilir tüketim davranışları skorunun da güçlü bir şekilde arttığı, azaldığında ise aynı şekilde azaldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevresel Sorunlar, Sürdürülebilir Tüketim

Jel Kodları: M1, M31, Q5

ABSTRACT

In this study, the relationship between sensitivity to environmental problems and sustainable consumption behavior has been investigated. In this context, the sensitivity of consumers to environmental problems was measured first and then it was examined whether this sensitivity shows a correlation with consumption behavior. The data set collected from a sample group of 350 people in the study was analyzed. Nonparametric tests were used to test group differences. "Mann Whitney U" for variables with two groups, "Kruskal Wallis H" statistical analysis methods for variables with more than two groups, and "Spearman Correlation Analysis" were used to determine the relationship between dependent and independent variables. As a result of the analysis of the data set obtained from the participants, it was determined that there was a statistically significant relationship between sensitivity to environmental problems and sustainable consumption behavior variables, and the relationship between variables was positive and strong. In other words, it was observed that as the sensitivity score to environmental problems increased, the sustainable consumption behavior score increased strongly, and when it decreased, it also decreased.

Keywords: Environment, Environmental Problems, Sustainable Consumption

Jel Codes: M1, M31, Q5

¹ Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Karpaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ali.tatar@akun.edu.tr, ORCID:0000-0002-6695-1437.

GİRİŞ

İnsan nüfusundaki hızlı artışa paralel olarak üretilen mal ve hizmetlere olan ihtiyaç katlanarak artmaktadır. Bu da yeraltı ve yerüstünde bulunan zenginliklerin hızlı bir şekilde tüketilmesine yol açmaktadır. Bu hızlı tüketim eğilimi insanoğlu için en kritik kaynaklar arasında bulunan ve ikamesi imkansıza yakın olan hava, toprak ve temiz su gibi kaynakların biyoçeşitlilikle beraber kirletilmesi ile sonuçlanmaktadır (Clark, 2007). Bununla beraber tüketicilerin son yıllarda başta küresel ısınma olmak üzere diğer tüm çevresel sorunlara yönelik duyarlılıklarında artış görülmektedir. İnsanoğlunun dünya üzerindeki yaşamını devam ettirebilmesi ve türün devamlılığının sağlanabilmesinin yaşanan bu olumsuzlukların tersine döndürülmesiyle mümkün olacağına yönelik görüşler bulunmaktadır (Aydın ve Tufan, 2018). Bunun temel yollarından birinin tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesinde yattığı hususunda bilim dünyasında bir fikir birliği gözlemlenmektedir.

Bu araştırmada, KKTC'deki tüketicilerin çevre sorunlarına olan duyarlılıklarının sürdürülebilir tüketim davranışlarına olan etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda tüketicilerin çevresel sorunlara olan duyarlılıkları ölçülünerek, bu duyarlılığın tüketim davranışları ile bir korelasyon gösterip göstermediği incelenmiştir.

1. Genel Çevre Sorunları

İnsanın sağlığını ve refahını doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz yönde etkileyen herhangi bir çevresel faktörün niteliğinde veya miktarında bir değişiklik meydana geldiğinde bir çevre sorunun ortaya çıkması muhtemeldir (Keleş, 2015). Çevre sorunları iki farklı bakış açısıyla incelenebilir. Bunlardan ilki, sorunun kökenine inmezsizin olumsuz etkilerin aranması; diğeri ise neden sonuç ilişkilerinin anlaşılmasına çalışılmasıdır (Mataracı, 2017).

Şu anda kritik olan çevresel sorunlardan bazıları, hükümetler ve bilim insanları başta olmak üzere toplumun tüm seviyelerinde oldukça yaygın olarak bilinmektedir. Küresel olarak aciliyet arz eden sorunlar şunlardır (Munier, 2005):

- İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan olumsuz iklim değişikliği,
- Zehirli maddelerin doğa ve insanlarda neden olduğu olumsuz değişimler,
- Uygun olmayan arazi kullanımından kaynaklanan ve biyolojik verimlilikte olumsuzluğa neden olan değişimler (toprak verimliliğinde düşüş, toprak erozyonu, kurak bölgelerin genişlemesi vb.)

İkinci kategori, çok önemli olmasına rağmen küresel bir çevre izleme sistemine dahil edilip edilmeyeceklerini belirlemek için daha fazla çalışma yapılması gereken konulardan oluşmaktadır:

- İnsan nüfusunun miktarı, yapısı ve dağılımının ortaya çıkardığı olumsuz değişimler,
- Çevreye ilişkin insan algısındaki değişimler,
- Su kaynaklarının kirlenmesi,
- Tatlı su kaynaklarının azalması,
- Doğal afetler.

1.1. İnsan Faaliyetlerinden Kaynaklanan Olumsuz İklim Değişikliği

Büyük ölçekli iklim değişimleri, atmosferdeki karbondioksit oranında ve stratosferi oluşturan bileşenlerin yapısında yaşanacak değişimler ile insan faaliyetlerinin yol açtığı ısı artışları neticesinde ortaya çıkabilir (Seýfang, 2006).

Atmosferdeki karbondioksit oranı yıllık ortalama yüzde 0,3 oranında artmaktadır. Fosil yakıtların kullanılmasından kaynaklanan bu artışın, küresel ekonomik faaliyetlerdeki artış ile gelecekte daha da hızlanması beklenmektedir. Atmosferdeki karbondioksit miktarındaki artış sera etkisi yaratmak suretiyle iklimi etkilemeye devam etmektedir. Bu da küresel ısınmaya yol açarak iklimde büyük çaplı değişimlerin önünü açmaktadır (Türk, 2013).

1.2. Zehirli Maddelerin Doğa ve İnsanlarda Neden Olduğu Olumsuz Değişimler

Çevre sorunlarının en karmaşık ve en yaygın olanlarından biri de zehirli maddeler yoluyla doğanın kirlenmesidir. Birçok potansiyel kirlenici söz konusudur. Kirlenici listesine her yıl yeni maddeler dahil olmaktadır. İnsanlarda ve doğada birçok yerel felaket veya yaygın zehirlenme vakaları yaşanmaya devam etmektedir (Görmez, 2015).

Tehlikeli zehirli maddeler arasında ağır metaller (kurşun ve cıva), organik klorlu bileşikler (DDT ve poliklorlu bifeniller) ve muhtemelen petrol ürünleri bulunur. Bu maddeler tüm ortamlara (hava, kara ve su) bulaşabilir. Bununla birlikte, bu zehirli maddelerin uzun kalış süreleri gösterdiği ortamlar, yani toprak ve deniz suyu özellikle önem taşır. Denizler insan tarafından yaratılan hemen hemen her tür kirlenici maddenin nihai olarak toplandığı yerdir. Endüstriyel atıklar ve öldürücü etkisi olan maddeler doğrudan atık kanallarına boşaltılır veya nehirler yoluyla denizlere taşınırlar. Zehirli maddeler deniz tabanına veya okyanuslara doğrudan da boşaltılmaktadır. Gemilerle taşınan yakıtlar, kaza sonucu veya bilinçli olarak denize atılmaktadır. Atmosfer tarafından taşınan kirlenicilerin, çökme veya doğrudan difüzyon yoluyla yüzey sularına aktarılması da söz konusudur (Alsmadi, 2007).

Zehirli ve diğer atık ürünlerin doğaya bırakılması, kaçınılmaz olarak hayvan ve bitki türlerini, büyümelerini ve üremelerini etkilemektedir. Kirleniciler, türlerin çeşitliliğini azaltarak ekosistem yapısına zarar vermektedir. Zehirli maddeler, doğrudan veya besin zincirleri yoluyla geçerek insan sağlığını da tehlikeye atmaktadır (Coşkun, 2019).

1.3. Uygun Olmayan Arazi Kullanımından Kaynaklanan ve Biyolojik Verimlilikte Olumsuzluğa Neden Olan Değişimler

Tüketimde yaşanan artış ve artan nüfusu beslemek için tarımsal sektöre yapılan baskılar nedeniyle dünya arazi yüzeylerinde yoğun bir değişim yaşanmaktadır. Dünyanın birçok yerinde, uygun olmayan arazi kullanımı toprakların ve bitki örtüsünün geri döndürülemez şekilde bozulmasına neden olmuştur. Rüzgar ve suyun neden olduğu toprak erozyonu, toprakta meydana gelen tuzlanma ve kurak alanların genişlemesi, kurak bölgelerde aşırı otlama, dengesiz topraklara sahip alanlarda yapılan ormansızlaşma faaliyetleri ile toprağın ve yer altı sularının aşırı kullanımı gibi olumsuz konular örneklerden bazılarıdır (Çepel, 2003).

Genellikle doğası gereği yerel veya bölgesel olabilen bu sorunlar ülkelerdeki hükümetlerin sorumluluğu altındadır. Bununla birlikte, dünya çapında birçok ülkede toprak verimliliğinde benzer değişiklikler meydana geldiğinden, soruna küresel, çok devletli bir çözüm aranması daha uygun olacaktır (Aksu, 2014). Ayrıca, azalan toprak verimliliğinin yerel etkileri de çok önemli

olabileceğinden, birbirine bitişik bölgelerin ekonomisi de bundan olumsuz olarak etkilenebilir. Kurak bölgelerin genişlemesi, rüzgarla çok büyük miktarda tozun havaya taşınmasına neden olarak büyük ölçekli iklim değişikliklerine yol açabilmektedir (Ekinci, 1994).

1.4. Diğer Olumsuz Gelişmeler

İnsan nüfusunun hızlı artışı ve özellikle şehirleşmeye yönelik güçlü ve artan eğilim, çevre sorunlarının ortaya çıkmasından sorumlu iki ana faktörden biridir. Diğeri ise teknolojik gelişmelerdir. Nüfus artışı ve şehirleşme eğiliminin neden olduğu çevre sorunları arasında şunlar yer almaktadır: aşırı arazi kullanımı, doğal yapının bozulması, ekolojik değişim, doğal kaynakların azalması, atık miktarlarındaki artış (Veenhoven, 2004).

Çevrede meydana gelen değişimler insan için zararlı olabilir veya olmayabilir. Ancak, her halükarda bu tür değişimler insanlar tarafından can sıkıcı ve tehlikeli olarak algılanabilir. Bu sadece sıradan insanlar için değil, çevre bilimciler, planlamacılar ve karar vericiler için de geçerlidir (Uydacı, 2017).

Hem doğal hem de insan yapımı göller de kirlenmeden nasibini almıştır. Azot ve fosfor bileşikleriyle diğer tarımsal gübrelerin aktığı göllerde, benzeri görülmemiş yosun patlamaları meydana gelmiştir (Schaefer ve Crane, 2005). Algler tek başlarına suyun kalitesini bozabilir. Öldüklerinde ve çürüdüklerinde, oksijene olan talep oksijen arzını aşabilir. Bazı tatlı su kütlelerinin ortalama oksijen içeriği, tarihi düşük seviyelerine inmiştir.

İnsanların yüksek kalitede tatlı suya erişebilmesi, birçok ülkede akut bir sorun haline gelmektedir. Nüfusun ve yaşam standartlarının yükselmesi, tarım ve sanayinin genişlemesi ile suya olan ihtiyacın artmasına neden olmaktadır. Yeraltı sularındaki azalma çoğunlukla yerel bir sorun olmakla birlikte genel etkilerine ilişkin uluslararası sonuçları da vardır (Paavola, 2001).

2. Sürdürülebilir Tüketim

Sürdürülebilir tüketim dar anlamda çevreye olumsuz etkisi düşük olan tüketim davranışı olarak adlandırılabilir (Paavola, 2001). Daha genel anlamda ise yaşamın sürdürülmesi için ihtiyaç duyulan kaynakların tutumlu ve makul kullanılması olarak ifade edilebilir (Odabaşı, 2004). Sürdürülebilir tüketim, satın alma davranışlarının çevreci bir anlayışla yürütülmesidir (Seyfang, 2006).

Sürdürülebilir tüketimde iki yol söz konusudur (Kiracı, 2009). Bunlardan ilki, tüketim davranışlarında sürdürülebilir tüketim anlayışına göre değişiklik yapmak iken, diğeri tüketim düzeyini düşürmektir. Tüketici davranışlarında ekolojik bilinçle değişiklik yapmak, doğaya bilinçli bir bakış açısıyla yaklaşarak en az zararı verecek tarzda davranmayı gerektirir (Dolan, 2002). Plastik poşet kullanımının ücrete bağlanması örnek olarak verilebilir.

Tüketim seviyesinin azaltılması için nüfus artışın kontrol altına alınması veya kişi başına düşen tüketim miktarının bilinçli bir şekilde azaltılması gerekir (Schaefer ve Crane, 2005). Gelişmiş ülkelerin nüfus artış hızını son yıllarda azaltması söz konusu iken dünyanın geri kalanının bu konuda alması gereken oldukça uzun bir yol olduğu açıktır. Kişi başına düşen tüketimin azaltılmasının nüfus artış hızının kontrol altına alınmasından daha zor olduğu bir gerçektir (Diksac, 2019). Bireylerin gönüllü olarak tüketim davranışlarını sınırlandırması veya kontrol altına alması bilinç seviyesinin yükselmesiyle doğru orantılıdır (Ergen, 2014). Bununla birlikte son yıllarda bir kısım sivil toplum örgütlerinin aşırı tüketime karşı bireysel olarak güçlü bir şekilde mücadele verdikleri de gözlenmektedir. Doğaya verilen hasarın etkilerinin günümüzde artık saklanamayacak

hale gelmesi bu bilinç oluşturma çabalarının yükselmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Gelibolu ve Madran, 2012).

3. Araştırma Metodolojisi

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni Girne kazasında yaşayan tüketicilerden teşkil edilmiştir. Örneklem evrenden tesadüfi (rastgele) olarak seçilmiştir. Tesadüfi örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Girne kazasının nüfusu Devlet Planlama Teşkilatı verilerine istinaden 64,884'tür (DPÖ, 2020). Örneklem büyüklüğü, hata payı 0,05; güven düzeyi 0,95 olarak kabul edildiğinde 341 kişi olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte ulaşılabilen kişi sayısı 350'dir. Araştırmanın analiz birimi bireylerdir.

3.2. Verilerin Toplanması

Araştırmadaki veri toplama tekniği anket tercih edilmiştir. Ankette yer alan “Çevre Sorunlarına Duyarlılık Ölçeği” ile “Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Ölçeği”; Mataracı (2017:144-150), Uzakova (2019:130-133), Dıksaç (2019:134-136), Coşkun (2019:150-152) ve Aydın (2019:140-141) tarafından kullanılan ölçeklerden faydalanılmak suretiyle bu araştırma için geliştirilmiştir. Veriler IBM-SPSS istatistik paket programı kullanılmak suretiyle analiz edilmiştir.

3.3. Güvenirlilik ve Geçerlilik Analizi

Ölçeklere ilişkin elde edilen Cronbach Alpha değerleri sırasıyla (α) 0,912 ve (α) 0,746'dır. Ölçeğin güvenilir kabul edilmesi için sosyal bilimler alanında bu değerlerin minimum 0,7 olması arzu edilmektedir. Hesaplanan değerler eşik değer olarak kabul edilen 0,7'den büyük olması nedeniyle ölçekler güvenilir olarak kabul edilmiştir.

Çevre sorunlarına duyarlılık ölçeğinin faktör analizine uygunluğunu test etmek maksadıyla KMO ve Barlett's Küresellik Test sonuçları incelenmiştir. KMO değeri 0,932 olduğundan ve $KMO > 0,60$ şartını sağladığından, örneklemden elde edilen verilerin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Barlett's küresellik testi sonucu anlamlı düzeyde ($p < 0,001$) olması korelasyon matrisindeki maddeler arasında anlamlı ilişkilerin mevcut olduğu ve faktör analizine devam edilebileceğini göstermiştir. Faktör analizinin ikinci aşamasında faktör sayısının belirlenebilmesi için “Total Variance Explained (Açıklanan Toplam Varyans)” tablosu ile “Scree Plot (Yamaç Birikinti Grafiği)” grafiği birlikte incelendiğinde, çevre sorunlarına duyarlılık ölçeğinin tek faktörlü olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

Sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinin faktör analizine uygunluğunu test etmek maksadıyla KMO ve Barlett's Küresellik Test sonuçları incelenmiştir. KMO değeri 0,901 olduğundan ve $KMO > 0,60$ şartını sağladığından, örneklemden elde edilen verilerin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Barlett's küresellik testi sonucu anlamlı düzeyde ($p < 0,001$) olması korelasyon matrisindeki maddeler arasında anlamlı ilişkilerin mevcut olduğu ve faktör analizine devam edilebileceğini göstermiştir. Faktör sayısının belirlenebilmesi için “Total Variance Explained (Açıklanan Toplam Varyans)” tablosu ile “Scree Plot (Yamaç Birikinti Grafiği)” grafiği birlikte incelendiğinde (iki faktörlü yapının açıkladığı toplam varyans %48,145'tir), sürdürülebilir tüketim davranışı ölçeğinin iki faktörlü olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

3.4. Normallik Varsayımın İncelenmesi

Veri setine ne tür analizlerin uygulanabileceğini belirlemek maksadıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek önem taşımaktadır. Bu bağlamda istatistiksel gücü yüksek olan parametrik testlerin uygulanması arzu edilen durumdur. Bunun için verilerin normal dağılım göstermesi gerekir. Ancak verilerin normal dağılım göstermeme ihtimalleri dikkate alınarak alternatif olarak parametrik olmayan testler de kullanılabilir. Bu bağlamda verilerin dağılımını belirlemek maksadıyla öncelikle “çarpıklık katsayı analizi” ve “normallik testleri” yapılmış, ayrıca Q-Q Plot diyagramları incelenmiştir. Neticede her iki ölçek için verilerin normal dağılım varsayımlarının sağlamadığı görülmüştür.

Bireylerin çevre sorunlarına duyarlılık ve sürdürülebilir tüketim davranışlarını ölçmek maksadıyla kullanılan ölçeklerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle grup farklılıklarını test etmek maksadıyla parametrik olmayan testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. İki gruba sahip değişkenler için Mann Whitney U, ikiden fazla gruba sahip değişkenler için ise Kruskal Wallis H istatistiksel analiz yöntemleri, kategorik veriler arasında ilişkilerin incelenmesinde Ki-Kare analizi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

3.5. İstatistiksel Analiz ve Bulgular

3.5.1. Demografik Bilgileri Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Katılımcılara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılanlara Ait İstatistikler

	Sıklık Dağılımı	Geçerli Yüzde
Yaş Grupları		
16-35 yaş	138	39,4
36-55 yaş	140	40,0
56-75 yaş	72	20,6
Gelir Durumu		
1500-3500 TL	98	28,0
3501-5500 TL	110	31,4
5501-7500 TL	72	20,6
7501 TL ve üstü	70	20,0
Cinsiyet Durumu		
Erkek	182	52,0
Kadın	168	48,0
Medeni Durum		
Evli	192	54,9
Bekar	158	45,1
Eğitim Durumu		
Lise Öncesi	26	7,4
Lise	144	41,1
Lisans	142	40,6
Lisansüstü	38	10,9

3.5.2. Çevre Sorunlarına Duyarlılık Ölçeğine İlişkin İstatistikler

Çevre sorunlarına duyarlılık kapsamında katılımcılara yöneltilen ifadelere vermiş oldukları puanların ortalamalarını gösteren liste en çok endişe duyulan ifadeden başlamak üzere Tablo 2’de sunulmuştur. Katılımcılar ifadelerine katılma durumlarına göre 1 ile 5 puan arasında derecelendirme yapmışlardır. Endişe düzeyi artıkça puan da artış göstermektedir.

Tablo 2. Çevre Sorunlarına Duyarlılık Ölçeğine Ait İstatistikler

Sıra Nu.	Çevre Sorunlarına Duyarlılık İfadeleri	Ortalama Puan	Standart Sapma
1	Küresel ısınma beni endişelendiriyor.	3,4857	1,31244
2	Nüfusun artış hızı beni endişelendiriyor.	3,3943	1,31261
3	İçilebilir su kaynaklarının gittikçe azalıyor olması beni endişelendiriyor.	3,3429	1,04889
4	Kutuplardaki buzulların erimesi beni endişelendiriyor.	3,3257	1,19008
5	Biyolojik çeşitliliğinin azalması beni endişelendiriyor.	3,2971	1,19997
6	Toprağın kimyasallar kullanılarak kirletiliyor olması beni endişelendiriyor.	3,1886	0,87355
7	İklim değişikliği beni endişelendiriyor.	3,1714	1,16179
8	Hava kirliliğinin gittikçe artıyor olması beni endişelendiriyor.	3,1714	1,26595
9	Teknolojik gelişmelerin radyoaktif kirliliğe neden olması beni endişelendiriyor.	2,6514	1,19322

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıları çevre sorunları bağlamında en çok endişelendiren konu 3,4857 ortalama puanla “**küresel ısınma**”dır. Küresel ısınmayı “nüfus artış hızı (3,3943)”, “içilebilir su kaynaklarının azalması (3,3429)”, “buzulların erimesi (3,3257)” izlemektedir. “Biyolojik çeşitliliğinin azalması”, “toprağın kirletilmesi”, “iklim değişikliği” ve “hava kirliliğindeki artış” ortalama puan olan 2,5’in üzerinde derecelendirilmiştir. Ortalama puana yakın ve en az endişe yaratan çevresel sorunun “teknolojik gelişmelerin neden olduğu radyoaktif kirlilik” olduğu görülmektedir. Standart sapma değerleri incelendiğinde, “toprağın kimyasallar kullanılarak kirletiliyor olması” ifadesi en düşük standart sapma değerine (0,87355) sahiptir. Bu kapsamda katılımcıların “toprağın kirletilmesi” hususunda birbirlerine oldukça yakın fikirlere sahip olduğu görülmüştür. En büyük standart sapma değeri ise (1,31261) nüfus artışına yönelik endişe ifadesine aittir. Bu kapsamda katılımcıların “nüfus artışı”na yönelik düşüncelerinin daha geniş bir aralıkta dağıldığından bahsedilebilir.

3.5.3. Sürdürülebilir Tüketim Ölçeğine İlişkin İstatistikler

Sürdürülebilir tüketime yönelik davranışlar kapsamında katılımcılara yöneltilen ifadelere vermiş oldukları puanların ortalamalarını gösteren liste en yüksek puan ortalamasından başlamak üzere Tablo 3’de sunulmuştur. Katılımcılar ifadelere katılma durumlarına göre 1 ile 5 puan arasında derecelendirme yapmışlardır.

Tablo 3. Sürdürülebilir Tüketim Ölçeğine İlişkin İstatistikler

Sıra Nu.	Sürdürülebilir Tüketime Yönelik Davranış İfadeleri	Ortalama Puan	Standart Sapma
1	Isıtma ve soğutma amaçlı klima kullanımında tasarrufa önem veririm.	3,8857	0,88316
2	Yerel olarak üretilmiş ürünleri öncelikli olarak satın alırım.	3,2686	1,19956
3	Giysilerimi/Ayakkabılarımı ömrünü tamamlayıncaya kadar kullanırım.	3,1429	1,06520
4	Alışverişte kendi torbamı kullanmaya özen gösteririm.	3,0229	1,09310
5	Enerji tasarrufu sağlayan cihaz/araç/otomobil kullanmaya önem veririm.	3,0000	1,00573
6	İhtiyacım olmayan şeyleri satın almam.	2,8400	1,08151
7	Minimal (en az tüketerek) yaşamaya özen gösteririm.	2,7657	1,07049
8	Ambalajı geri dönüştürülebilir ürünler satın almaya özen gösteririm.	2,7371	0,95865
9	Organik ürünler satın almaya özen gösteririm.	2,7200	1,06480
10	Çevreye zarar verdiğini düşündüğüm ürünleri satın almam.	2,5029	0,90892
11	Ambalajı olmayan ürünleri öncelikli olarak satın almaya dikkat ederim.	2,3886	0,84953
12	İhtiyacım kalmayan ürünleri farklı bir şekilde kullanmak üzere dönüştürürüm.	2,1657	0,85834
13	Çöpümü geri dönüşüm maksadıyla ayrıştırarak geri dönüşüm istasyonlarına bırakırım.	1,7429	0,64962

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların sürdürülebilir tüketime yönelik davranışlar bağlamında en çok dikkat ettikleri konunun 3,8857 ortalama puan ile “**klima kullanımı**” olduğu görülmektedir.

“Yerel ürünlerin tüketimine verilen öncelik”, “giysi ve ayakkabıların ömrünü tüketene kadar kullanılması”, “alışverişte kendi torbalarının kullanılma eğilimi” ve “enerji tasarrufu sağlayan cihazların kullanımı” 3,00 ve üzerinde puanlanan ifadelerdir. Tüketim davranışları çerçevesinde en dikkat çekici puanlama “çöplerin ayrıştırılarak geri dönüşüm istasyonlarına bırakılması” ifadesidir. Tüketicilerin diğer ifadelerden açık ara en az dikkat ettikleri husus çöplerin ayrıştırılmasıdır. Standart sapma değerleri incelendiğinde, “çöpümü geri dönüşüm maksadıyla ayrıştırarak geri dönüşüm istasyonlarına bırakırım” ifadesi en düşük standart sapma değerine (0,64962) sahiptir. Bu kapsamda katılımcıların “çöplerin ayrıştırılması” hususunda birbirlerine oldukça yakın fikirlere sahip olduklarından bahsedilebilir. En büyük standart sapma değeri ise (1,19956) yerel olarak üretilmiş ürünlerin öncelikli olarak tercih edilmesi ifadesine aittir. Bu kapsamda katılımcıların yerel ürünlerin tercih edilmesi hususundaki düşüncelerinin daha geniş bir aralıkta dağıldığından bahsedilebilir.

3.5.4. Çevre Sorunlarına Duyarlılık ile Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemek maksadıyla oluşturulan araştırma hipotezi şu şekildedir:

H_A: Çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Ölçeğe ilişkin sıra ortalamalarını gösteren değerler Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Spearman Korelasyon Analizine Ait İstatistikler

		Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Sürdürülebilir Tüketim Davranışı	
Spearman's RHO	Correlation Coefficient	1,000	,686**	
	Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Sig. (2-tailed)	,000	
		N	350	
	Sürdürülebilir Tüketim Davranışı	Correlation Coefficient	,686**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	
		N	350	350

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi kapsamında Spearman korelasyon katsayısı 0,686 ve anlamlılık değeri (sig.=,000) olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değişkenler için (rs=0,686; p=0,000) hesaplanan anlamlılık değerinin p>0,05 olması nedeniyle H₀ hipotezi kabul edilememiştir. Yani yokluk hipotezini red etmek için elimizde yeteri kadar kanıt bulunmaktadır. Başka bir ifade ile örneklemden elde edilen sonucun

şansla ortaya çıkma ihtimali oldukça düşüktür. Çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışları değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Gerber ve Finn'e göre (2005) korelasyon katsayısının 0,6'm üzerinde hesaplanması kuvvetli bir ilişkiye tekabül eder. Bu bağlamda korelasyon katsayısı olarak hesaplanan 0,686 değeri, değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif ve kuvvetli düzeyde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çevre sorunlarına karşı duyarlılık skoru arttıkça sürdürülebilir tüketim davranışları skoru da güçlü bir şekilde artmakta, azaldığında ise aynı şekilde azalmaktadır.

3.5.5. Sürdürülebilir Tüketim ve Çevre Sorunlarına Yaklaşım İlişkin Gruplar Arası Farklılıkların İncelenmesi

Çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışlarının gruplar arası farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla gerçekleştirilen analizler neticesinde elde edilen bulgular özet olarak Tablo 5'de gösterilmiştir. Bu bağlamda yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık tespit edilirken, diğer özellikler açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 5. Gruplar Arası Farklılıklara Ait İstatistikler

	Grup Özellikleri	Asymp. Sig. (2-tailed)	Farklılık
Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Cinsiyet	0,054	Yok
Sürdürülebilir Tüketim Davranışları		0,317	Yok
Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Medeni Durum	0,570	Yok
Sürdürülebilir Tüketim Davranışları		0,150	Yok
Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Yaş Grupları	0,000	Var
Sürdürülebilir Tüketim Davranışları		0,000	Var
Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Eğitim Durumu	0,181	Yok
Sürdürülebilir Tüketim Davranışları		0,339	Yok
Çevre Sorunlarına Duyarlılık	Gelir Durumu	0,997	Yok
Sürdürülebilir Tüketim Davranışları		0,781	Yok

4. Sonuç ve Öneriler

İnsan nüfusundaki hızlı artışa paralel olarak üretilen mal ve hizmetlere olan ihtiyaç katlanarak artmaktadır. Bu da yeraltı ve yerüstünde bulunan zenginliklerin hızlı bir şekilde tüketilmesine yol açmaktadır. Bu hızlı tüketim eğilimi insanoğlu için en kritik kaynaklar arasında bulunan ve ikamesi imkansız yakın olan hava, toprak ve temiz su gibi kaynakların biyoçeşitlilikle beraber kirletilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bununla beraber tüketicilerin son yıllarda başta küresel ısınma olmak üzere diğer tüm çevresel sorunlara yönelik duyarlılıklarında artış görülmektedir. İnsanoğlunun dünya

üzerindeki yaşamını devam ettirebilmesi ve türün devamlılığının sağlanabilmesinin yaşanan bu olumsuzlukların tersine döndürülmesiyle mümkün olacağı değerlendirilmektedir. Bunun temel yollarından birinin tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesinde yattığı hususunda bilim dünyasında bir fikir birliği görülmektedir.

Bu araştırmada, KKTC'deki tüketicilerin çevre sorunlarına olan duyarlılıklarının sürdürülebilir tüketim davranışlarına olan etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda tüketicilerin çevresel sorunlara olan duyarlılıkları ölçümlenerek, bu duyarlılığın tüketim davranışları ile bir korelasyon gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu bağlamda 350 kişilik örneklem grubundan toplanan veri seti analize tabi tutulmuştur.

Girne kazasında ikamet eden bireylerin çevre sorunlarına duyarlılık ve sürdürülebilir tüketim davranışlarını ölçmek amacıyla kullanılan ölçeklerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle grup farklılıklarını test etmek amacıyla parametrik olmayan testler kullanılmıştır. İki gruba sahip değişkenler için "Mann Whitney U", ikiden fazla gruba sahip değişkenler için ise "Kruskal Wallis H" istatistiksel analiz yöntemleri, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için "Spearman Korelasyon Analizi" uygulanmıştır.

Katılımcılardan elde edilen veri setinin analizi neticesinde; çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi kapsamında spearman korelasyon katsayısı 0,686 ve anlamlılık değeri sig. 0,000 olarak hesaplanmıştır. Başka bir ifade ile çevre sorunlarına duyarlılık ile sürdürülebilir tüketim davranışları değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu, değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif ve kuvvetli düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çevre sorunlarına karşı duyarlılık skoru arttıkça sürdürülebilir tüketim davranışları skorunun da güçlü bir şekilde arttığı, azaldığında ise aynı şekilde azaldığı görülmüştür.

Diğer bulgular kapsamında;

- Kadın ve erkeklerin çevre sorunlarına gösterdikleri duyarlılığa ilişkin farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, bununla birlikte anlamlılık değerinin 0,05'e oldukça yakın olması iki grup arasındaki farklılığın yüksek düzeyde olduğunu göstermekte olduğu,
- Kadın ve erkeklerin sürdürülebilir tüketim davranışlarına ilişkin farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı,
- Evli ve bekarların çevre sorunlarına gösterdikleri duyarlılığa ilişkin farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı,
- Evli ve bekarların sürdürülebilir tüketim davranışlarına ilişkin tespit edilen farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, bununla birlikte anlamlılık değeri 0,05'e oldukça yakın olduğundan bekarların evlilere kıyasla sürdürülebilir tüketim davranışları bakımından daha duyarlı olduğundan bahsedilebileceği,
- Çevre sorunlarına gösterilen duyarlılıktaki farklılıklarının yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu, farklılığa neden olan grupların 56-75 yaş grubu ile diğerleri arasında olduğunun görüldüğü,
- Sürdürülebilir tüketime ilişkin davranış farklılıklarının yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu, farklılığa neden olan grupların 56-75 yaş grubu ile diğerleri arasında olduğunun görüldüğü,

- Her ne kadar eğitim grupları arasında çevre konularına hassasiyet kapsamında gözle görülür farklılıklar olsa da bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı,
- Sürdürülebilir tüketime ilişkin davranışsal farklılıklarının eğitim gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı olmadığı,
- Çevre sorunlarına gösterilen duyarlılıktaki farklılıklarının gelir gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı olmadığı,
- Sürdürülebilir tüketime yönelik davranış farklılıklarının gelir gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Diğer tanımlayıcı istatistiksel bulgular kapsamında, katılımcıları çevre sorunları bağlamında en çok endişelendiren konu “küresel ısınma”dır. Küresel ısınmayı “nüfus artış hızı, “içilebilir su kaynaklarının azalması”, “buzulların erimesi” izlemektedir. “Biyolojik çeşitliliğin azalması”, “toprağın kirlenmesi”, “iklim değişikliği” ve “hava kirliliğindeki artış” ortalama puanın üzerinde derecelendirilmiştir. Ortalama puana yakın ve en az endişe yaratan çevresel sorunun “teknolojik gelişmelerin yol açtığı radyoaktif kirlilik” olduğu, katılımcıların “toprağın kirlenmesi” hususunda birbirlerine oldukça yakın fikirlere sahip oldukları, “nüfus artışı”na yönelik düşüncelerinin daha geniş bir aralıkta dağıldığı görülmüştür.

Ayrıca, katılımcıların sürdürülebilir tüketime yönelik davranışlar bağlamında en çok dikkat ettikleri konunun “klima kullanımı” olduğu, tüketicilerin diğer ifadelerden açık ara en az dikkat ettikleri hususun ise çöplerin ayrıştırılması olduğu görülmüştür. Katılımcıların “çöplerin ayrıştırılması” hususunda birbirlerine oldukça yakın fikirlere sahip oldukları, yerel ürünlerin tercih edilmesi hususundaki düşüncelerinin ise daha geniş bir aralıkta dağıldığı tespit edilmiştir.

İşletmeler İçin Öneriler

Tüketicilerin tüketim alışkanlıkları ve eğilimleri dinamiktir. İçinde bulunduğumuz iletişim ve teknoloji çağında, dünya nüfusundaki artışla da paralel olarak yeraltı ve yerüstü kaynaklar hızlı bir şekilde tüketilmektedir. Bu tüketim hızı zaten kısıtlı olan kaynakların azalmasına, hatta kirlenmesine ve bozulmasına da yol açmaktadır. Tüm bu gelişmeler insanların çevresel sorunlara olan duyarlılıklarını yükseltmekte ve tüketim alışkanlıklarını değiştirmeye zorlamaktadır. Günümüz işletmelerinin karlılıklarını ve yaşamlarını devam ettirebilmeleri için tüketici davranışlarında süreklilik kazanmış olan bu değişimleri takip etme ve adaptasyon gösterme noktasında çabalarını artırmaları kaçınılmazdır.

Çevresel sorunların kazandığı ivmenin kısa vadede devam edeceği varsayıldığında, sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarında çevre ve kaynaklar lehine evrilen bu değişim işletmelerin pazarlama politikaları başta olmak üzere tüm işlevlerinin gözden geçirilmesini zorlamaya devam edecektir. Bu değişim ve adaptasyona uyum sağlayabilen işletmelerin uzun vadede kazançlı çıkabileceği öngörülmektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

Bu araştırmada kullanılan ölçekler kullanılmak veya geliştirilmek suretiyle benzer tarama araştırmaları daha geniş tüketici kitleleri için uygulanabilir. Ayrıca yapılan bu araştırmalar periyodik olarak tekrarlanmak suretiyle çevre sorunlarıyla bağlantılı olarak tüketici davranışlarındaki tutum değişimleri tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, C. K. (2014). *Üniversite Çalışanlarının Sürdürülebilir Tüketime Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi: Kafkas Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Alsmadi, S. (2007). Green Marketing and the Concern over the Environment: Measuring Environmental Consciousness of Jordanian Consumers. *Journal of Promotion Management*, 13(3), 339-361.
- Aydın, S. ve Tufan, F. (2018). Sürdürülebilirlik ve Yeşil Kavramları Bağlamında Y Kuşağının Satın Alma Davranışları. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 11(2), 397-420.
- Aydın, N. (2019). *Çevre Dostu Tüketimde Anne Kimliği Rolünün Planlı Davranış Teorisi Kapsamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Baysal, C. ve Tekarslan, E. (1996). *İşletmeler İçin Davranış Bilimleri*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Bursal, M. (2017). *SPSS İle Temel Veri Analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Clark, G. (2007). Evolution of the Global Sustainable Consumption and Production Policy and the United Nations Environment Programme's (UNEP) Supporting Activities. *Journal of Cleaner Production*. (15), 492-498.
- Coşkun, A. (2019). *Tüketicilerin Çevre Bilinci ve Çevreci Tüketici Satın Alma Davranışının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çepel, N. (2003). *Ekolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Diksaç, R. (2019). *Çevre Bilinci ve Yaşam Tarzının Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Üzerindeki Etkisi ve Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dobers, P. & Strannegard, L. (2005). Design, Lifestyles and Sustainability: Aesthetic Consumption in a World of Abundance. *Business Strategy and the Environment*. (14), 324-336.
- Dolan, P. (2002). The Sustainability of Sustainable Consumption. *Journal of Macromarketing*, 22(2), 170-181.
- Ekinci, O. (1994). *Çevreciliğin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.

- Erciş, A., Ünal, S. ve Can, P. (2007). Yaşam Tarzlarının Satın Alma Karar Süreci Üzerindeki Rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (2), 281-311.
- Ergen, A. (2014). *Maddi Değerler Gönüllü Sade Yaşam Biçimi, Çevre Bilgisi: Sürdürülebilir Tüketim Davranışı Açısından Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gelibolu, L. ve Madran, C. (2012). *Çevreci Tüketim Davranışının Öğretmeni Olarak Sosyal Pazarlama: Üniversitede Bir Deney*. 17. Ulusal Pazarlama Kongresi'nde sunulan bildiri, Balıkesir.
- Gerber, S. & Finn, J. D. (2005). Small Classes in the Early Grades, Academic Achievement, and Graduating From High School. *Journal of Educational Psychology*, 97(2), 214-223.
- Görmez, K. (2015). *Çevre Sorunları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hansen, U. & Schrader, U. (1997). A Modern Model of Consumption for a Sustainable Society. *Journal of Consumer Policy*, 20(4), 443-468.
- Karalar, R., Erdoğan, B. Z. ve Kiracı, H. (2008). *Çevreye İlişkin Bilgi Düzeyi ve Sürdürülebilir Tüketim Davranışı İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama*. 13. Ulusal Pazarlama Kongresi'nde sunulan bildiri, Adana.
- Keleş, R. (2015). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*. İzmir: Yakın Kitapevi.
- Kiracı, H. (2009). *Tüketicilerin Bireysel Değerlerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışıyla İlişkisi ve Sınıf Öğretmenleri Üzerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kuduz, N., ve Zerenler, M. (2013). *Yeşil Pazarlama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mataracı, P. (2017). *Sürdürülebilir Pazarlama ve Tüketici Davranışı: Çevreyle Dost Ürün Satın Alma Davranışında Çevre Bilinci, Yaşama Tarzı ve İlgilenim Düzeyinin Etkilerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Pilot Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Meinhold, J. L. & Malkus, A.J. (2005). Adolescent Environmental Behaviors: Can Knowledge, Attitudes and Self-Efficacy Make a Difference?. *Environment and Behavior*. 37(4), 511-532.
- Munier, N. (2005). *Introduction to Sustainability: Road to Better Future*. Dordrecht: Springer.
- Odabaşı, Y. (2004). *Postmodern Pazarlama: Tüketim ve Tüketici*. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Osbaldiston, R. & Schott, J.P. (2012). Environmental Sustainability and Behavioral Science: Meta-Analysis of Proenvironmental Behavior Experiments. *Environment and Behavior*, 44(2), 257-299.
- Paavola, J. (2001). Towards Sustainable Consumption: Economics And Ethical Concerns For The Environment In Consumer Choices. *Review of Social Economy*, 59(2), 227-248.

- Princen, T., Maniates M. & Conca K. (2002). *Confronting Consumption*. Massachusetts: The MIT Press.
- Schaefer, A. & Crane, A. (2005). Addressing Sustainability and Consumption. *Journal of Macromarketing*. 25(1), 76-92.
- Seyfang, G. (2006). Ecological Citizenship and Sustainable Consumption: Examining Local Organic Food Networks. *Journal of Rural Studies*. 22(4), 383-395.
- Türk, M. (2013). *Çevre Bilinci Yasal Zorunluluktan Sosyal Sorumluluğa*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uydacı, M. (2017). *Yeşil Pazarlama*. İstanbul: Türkmen Yayınevi.
- Uzakova, M. (2019). *Sosyo-Demografik Özelliklerin Müşteri Sadakati ve Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkileri: Organik Gıda Sektöründe Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, E. ve Zığındere, Y.Ö. (2000). Sürdürülebilir Kalkınmanın Turizme Etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(4), 322-336.
- <http://www.devplan.org/Frame-tr.html>, 13.02.2020.